

Anti-terroriltak mellom personvern og samfunnsvern

Lise H. Rykkja • Anne Lise Fimreite • Peter Lango • Per Lægreid

Uni Rokkansenteret, Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier, har en todelt publikasjonsserie. Publikasjonsserien redigeres av et redaksjonsråd bestående av forskningsdirektør og forskningsledere.

I rapportserien publiseres ferdige vitenskapelige arbeider, for eksempel sluttrapporter fra forskningsprosjekter. Manuskriptene er vurdert av redaksjonsrådet eller en fagfelle oppnevnt av redaksjonsrådet.

Det som utgis som notater er arbeidsnotater, foredrag og seminarinnlegg. Disse godkjennes av prosjektleder før publisering.

ISSN 1503-0946

Uni Rokkansenteret
Nygårdsgaten 5
5015 Bergen
Tlf. 55 58 97 10
Fax 55 58 97 11
E-post: rokkansenteret@uni.no
<http://rokkan.uni.no/>

Anti-terrortiltak mellom personvern og samfunnsvern

LISE H. RYKKJA, ANNE LISE FIMREITE,
PETER LANGO OG PER LÆGREID

UNI ROKKANSENTERET
UNI RESEARCH
OKTOBER 2011

Notat 9 – 2011

Innhold

INNHold	2
SAMMENDRAG	3
SUMMARY	3
INNLEDNING	4
TERROR, TERRORISME OG ANTITERRORTILTAK	5
ANTI-TERRORTILTAK	7
VURDERINGER AV ANTI-TERRORTILTAK I 2006 OG 2011	8
VARIASJON I HOLDNINGER TIL ANTITERRORTILTAK	10
Demografiske variabler	11
Kjønn	11
Alder	13
Utdanningsnivå	16
Bosted	19
Politiske variabler	21
FORKLARING	24
AVSLUTNING	26
LITTERATURLISTE	27
APPENDIKS	29

Sammendrag

I dette notatet ser vi nærmere på den norske befolkningens holdninger til antiterroriltak i to spørreundersøkelser, en fra 2006 og en fra august 2011. I begge undersøkelsene ble et representativt utvalg spurt om myndighetene, dersom det var mistanke om at et terrorangrep var nært forestående, burde ha rett til å a) holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten, b) avlytte folks telefonsamtaler og c) tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten. Undersøkelsen i 2006 viste at befolkningen i stor grad var positivt innstilt til bruk av antiterroriltak. Undersøkelsen i august 2011 viste at befolkningen var blitt mer skeptisk. Utfra kunnskap om større aksept for forebyggende tiltak like etter kritiske hendelser og at vi vet at aksepten for antiterroriltak har vært høy like etter terroranslag i andre vestlige land, hadde vi forventet å finne den motsette utviklingen etter de dramatiske hendelsene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011. Forklaring på den økte skepsisen til antiterroriltak i 2011 kan søkes i at det i tiden like etter 22. juli var stor oppmerksomhet om demokratiske verdier og åpenhet. Det norske samfunnet kjennetegnes dessuten av høy tillit til myndighetene. Det synes ikke som at denne tilliten har blitt rokket ved til tross for de dramatiske hendelsene. I tillegg var terrorangrepene 22. juli utført av en nordmann, tilsynelatende uten en (politisk) organisasjon i ryggen.

Summary

This working-paper analyses Norwegian citizens' attitudes towards the use of strong prevention measures in the fight against terrorism in 2006 and in August 2011. The question posed in the questionnaires, was: Imagine that the government suspects that a terror attack is imminent. Do you think that the government should have the right to: a) hold people in custody as long as they want without putting them on trial b) tap people's telephone calls, or c) randomly stop and search people on the street? In 2006, Norwegians stand out as being supportive of such measures, despite having been relatively shielded from serious terrorism. In August 2011, after the terror attacks in Oslo and at Utøya 22/7, we expected Norwegians to be even more supportive of these prevention measures. However, what we found is that Norwegians now are more sceptical of them. We discuss if more focus on democratic values and transparency in the Norwegian society in the weeks after the attacks and a persistent high level of trust in the authorities can explain this. Also, one can take account of the fact that the attacker was a Norwegian «lone wolf» and as far as we know operating without the support of any organized terror group.

Innledning

Terrorangrepene mot USA 11. september 2001, og den påfølgende «krigen mot terror», har senket vestlige myndigheters grenser for å innføre tiltak som har som hensikt å bekjempe terrorisme. Mest synlig har dette vært i USA, Storbritannia og Australia. Alle disse landene har vedtatt omfattende anti-terrorlover. Lovene gir politi og etterretningstjenester vide fullmakter til overvåking og arrestasjoner basert på mistanke om planlegging av terror. Lovene gir videre muligheter til forvaring og fengsling uten dom (Rix 2006). Norge har også vedtatt og innført nye lover på dette området i tiden etter 2001-terroren i USA. Lovene har et annet omfang enn i de nevnte tre landene. De gir likevel, også hos oss, muligheter for å ta i bruk sterkere anti-terroriltak. I forhold til mange andre land, er endringene i Norge moderate, men om vi sammenligner med den lovgivning vi hadde i Norge på dette området før terroren mot USA i 2001, er det rett å si at endringene er relativt omfattende (Fimreite, Lægreid, og Rykkja 2011).

Anti-terrorlovene gjør noe med balansen mellom individets frihet og myndighetenes kontroll (Kettl 2004). I forbindelse med 10-årsmarkeringen av terrorangrepene mot USA 11/9 2001, ble det pekt på av mange kommentatorer, både nasjonalt og internasjonalt, at antiterroriltakene selv utfordrer de verdier de er iverksatt for å verne om. Generelt kan en si at når faren fra terror øker, reduseres ofte samtidig individenes frihet. Selv om innbyggerne i mange land har vist stor aksept for antiterroriltakene, har tiltakene også en rekke steder blitt møtt med folkelig motstand. I mange vestlige demokrati ser vi derfor i dag en spenning i forholdet mellom etablerte rettsstatsprinsipper, sivile rettigheter, individuelle friheter og personvernet på den ene siden, og behovet for mer (samfunns-)sikkerhet og trygghet på den andre. Det søkes etter et balansepunkt i dette forholdet som reduserer trusselen fra terrorismen, samtidig som hensyn til demokratiet og menneskerettighetene blir ivaretatt. Spenningen mellom frihet, sikkerhet og trygghet kan stå som en oppsummering av hva disse debattene dreier seg om. Samfunnsikkerhet utfordrer, men utfordres også selv av personvernet.

Selv om tema som menneskerettigheter, individuell frihet, personvern og maktmisbruk relatert til terrorforebyggende tiltak er fundamentale for et demokrati, har den generelle oppmerksomheten om dette, og også den offentlige debatt omkring temaene, vært heller moderat i Norge fram til vi ble rammet av terrorangrepene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011.

I dette notatet skal vi se nærmere på den norske befolkningens holdninger til antiterroriltak slik de framkom i en postalundersøkelse til et representativt utvalg av befolkningen i 2006 og i en tilsvarende representativ telefonsurvey siste uken i august i 2011 (for nærmere redegjørelse, se appendiks). Ved siden av å kartlegge befolkningens holdninger til tiltakene på de to tidspunktene, vil vi også se på endringer i holdningene mellom 2006 og 2011, og på variasjoner i befolkningen. Før vi gjør dette skal vi kort se på konteksten norske antiterroriltak må sees i lys av. Konteksten vil bli brukt til å formulere forventninger til befolkningens holdninger til antiterror tiltak.

Terror, terrorisme og antiterroriltak

Terrorbegrepet er ikke så mye knyttet til form, men relateres til terroristers handling, til konkrete angrep og hendelser, og til den frykt de søker å oppnå. Begrepet terrorisme har en politisk anknytning i og med at det definerer bestemte handlinger som politisk motiverte. I norsk lov brukes ikke formuleringen terrorisme. Sikkerhetsloven (§3) definerer imidlertid terrorhandlinger som ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter, befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål. Dette gir en god pekepinn for hva en regner som terrorisme i norsk sammenheng.

I analytisk sammenheng oppfattes terrorisme som systematisk bruk av terror. Terrorisme innebærer en overlatt handling, en metode eller en spesiell form for kamp.

Engene og Nordenhaug (2008:14) definerer terrorisme som bevisst bruk av vold innrettet mot sivile mål. Hensikten med volden er å påvirke beslutningstakere ved å skape frykt og gjennom det å oppnå bestemte politiske mål. Den konkrete politiske eller ideologiske motivasjonen bak volden, er ikke viktig når begrepet defineres slik. Terrorisme kan utøves av individ og grupper med ulike overbevisninger – fra ytterste høyre til ytterste venstre på den politiske skala, av religiøse fanatikere så vel som av overbeviste ateister. Ved å fokusere på angrep mot sivile mål, ekskluderer denne definisjonen handlinger og anslag mot militære – styrker og individ – fra å være terrorisme. I analytisk sammenheng er en slik grensdragning ikke spesielt kontroversiell, selv om den kan være det i en gitt politisk kontekst.

Ulike land kjemper mot terrorisme på ulike vis (Engene 2002, Zimmerman og Wenger 2007). Fram til 11. september 2001 var antiterroriltak svært begrenset i norsk sikkerhetspolitikk (Nyhamar 2007). Som et fredelig hjørne av verden, har Norge etter andre verdenskrig hatt begrenset erfaring med terrorisme. Før 22/7 hadde det ikke vært terroranslag mot Norge i fredstid. Selv om vi først den siste tiden har hatt reell erfaring med terror i eget land, har Norge tidligere vært berørt av terrortrusler mot og terrorangrep i andre land, spesielt i Vesten. Vi er nære allierte med USA, vi er medlem i NATO, vi deltar i operasjonene i Afghanistan og vi har ratifisert avtaler med FN, EU og andre organisasjoner som gir oss bindende internasjonale forpliktelser. Angrepene i Madrid (mars 2004), i London (juli 2005) og ikke minst 11.september 2001 og den påfølgende «krigen mot terror», har hatt betydning også i en norsk kontekst (Engene og Nordenhaug 2008). Få uker etter 11.september-angrepene ble en midlertidig forordning som forbyr finansiering av terror vedtatt ved kongelig resolusjon, og allerede i desember 2001 la regjeringen fram forslag til anti-terrorlover (St.meld. 17, 2001–2002, Ot.prp 61, 2001–2002). Forslagene var, som vi alt har pekt på, på langt nær så vidtrekkende som de vi samtidig så i andre land, for eksempel Storbritannia og USA. De representerte likevel noe nytt i norsk sammenheng i og med at ordet *terror* fram til 2001, ikke var nevnt i norsk straffelov (Hansen 2002).

De foreslåtte anti-terrorlovene skulle gi politiet vide fullmakter til elektronisk overvåkning, og inneholdt også et generelt forbud mot å planlegge og å forberede terroraktivitet (Ot.prp 61, 2001–2002). Forslagene ble kritisert av blant annet Riksadvokaten, Institutt for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo og Amnesty

International. Hovedargumentet i kritikken var at de nye lovene ville kriminalisere handlinger som så langt hadde vært sett på som lovlige politiske virkemidler. Forslaget ville så tvil om menneskerettene sin status i norsk lovgivning. Som en konsekvens av protestene ble de endelige lovene betydelig modifisert. Forslag om å kriminalisere trusler om handlinger som loven omfattet, ble fjernet. Det samme gjaldt forslag om en generell kriminalisering av planlegging av terrorhandling. To nye paragrafer er inkludert i Straffeloven. En paragraf forbyr terrorhandling (§ 147a) og en handler om finansiering av slik aktivitet (§ 147b). Utvidete muligheter for politiet til å overvåke for å forebygge terrorhandling (og organisert kriminalitet) ble innlemmet i loven i 2004 (Ot. prp 60 2004–2005), og i 2008 ble det også straffbart å oppfordre til, rekruttere og drive opplæring til terrorhandling (Ot. prp 79, 2007–2008).

Det har vært noen anholdelser og etter hvert også tiltaler, basert på mistanke om terrorplanlegging, etter at de nye anti-terrorlovene ble innført. Dette gjelder bl.a. Arfan Batthi som ble anholdt i 2006 og Shawan Bujak, Mikal Davud og David Jacobsen som ble anholdt sommeren 2010. Så langt viser imidlertid erfaringene i Norge, som i andre europeiske land med langt hyppigere forekommende aktivitet på området, at det er vanskelig å få noen dømt for å planlegge terrorhandling (Meyer 2009). Årsaken er bl.a. at man i den forebyggende terrorlovgivningen starter i andre enden av forbrytelsen enn det som er vanlig i straffesaker. Normalt har man en begått handling – en forbrytelse – å arbeide ut fra. I saker som omhandler planlagte terrorhandling, er det en ikke-gjennomført handling man skal forholde seg til. Kravene til bevisførsel er da annerledes. Det har ikke minst vist seg utfordrende å bevise hva som *faktisk* var planlagt, og også hvem som *faktisk* har deltatt i planleggingen.

Dagens norske anti-terrorlovgivning er basert på tradisjonelle norske, og felles europeiske, rettslige prinsipper (Engene og Nordenhaug 2008). Den offentlige debatten om innføring av anti-terrorlover i Norge, var begrenset. Dette kan indikere at det var, og er, bred støtte til, tilfredshet med og tillit til, den måten sikkerhetsspørsmål er håndtert på av myndighetene. En undersøkelse gjennomført av Norstat for Teknologirådet i 2007, viser at tre av fire nordmenn aksepterer mer overvåkning om det gjør dagliglivet sikrere (Rykkja, Lægroid og Fimreite 2011). I følge Teknologirådet vurderer nordmenn generelt overvåkningsteknologi positivt, og forventer at myndighetene setter i verk tiltak for å verne innbyggerne mot kriminalitet og terror (Teknologirådet 2007).

Nordmenns høye tillit til myndighetene finner vi også igjen i undersøkelser gjennomført etter 22/7-angrepene. *Senter for forskning på sivilsamfunnet og frivillig sektor* viser med bakgrunn i data samlet inn i august 2011, en generelt økt tillit til politiske og administrative myndigheter i perioden fra mars/april 2011 til august 2011 (Wollebæk m.fl. 2011:15). Spesielt har tilliten til regjering og storting økt, men også kommunale myndigheter og offentlig forvaltning generelt har økt tillitsnivå. Tilliten til politi og domstoler har også økt, selv om økningen her er noe svakere enn for de forannevnte institusjonene. Dette forklares i rapporten til Wollebæk m.fl. med at disse institusjonene hadde et svært høyt tillitsnivå i utgangspunktet. Det er også et poeng som framkommer i undersøkelsen her at kun kort tid etter terrorangrepene mot Oslo og Utøya, har innpå 50 % tillit til at myndighetene vil klare å forhindre nye terrorangrep, mens i underkant av 20 % har liten tillit til dette (Wollebæk m.fl. 2011:20). Det kan altså se ut som om nordmenns generelle høye tillit til myndighetenes evne til å forebygge og håndtere kriser

(Christensen, Fimreite og Læg Reid 2011a:239, 2011b) også innbefatter tillit til å forhindre terror, selv like etter at grusomme terroranslag har funnet sted. Samtidig er det grunn til å understreke at det er vanskelig å forutsi hvordan bestemte holdninger vil utvikle seg i fremtiden.

I denne konteksten, med moderat antiterrorlovgivning samt høy tillit og tiltro til myndighetene, er den norske befolkning – i 2006 og i august 2011 – spurt om sine holdninger til bruken av antiterroriltak. I det følgende skal vi se nærmere på det som kom fram i de to undersøkelsene.

Anti-terroriltak

Begge undersøkelsene vi behandler her omfatter vurdering av tre antiterroriltak. De tre tiltakene er det krisehåndteringslitteraturen betegner som forebyggende (Drennan og McConnell 2007): Intensjonen med dem er å komme framtidige hendelser i forkjøpet og forhindre potensiell skade. De tre tiltakene er, når det finnes en mistanke om terrorangrep: 1) å holde personer i forvaring så lenge myndighetene vil uten å stille dem for retten, 2) å avlytte folks telefonsamtaler og 3) å tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten. Tiltakene varierer i styrke i forhold til hvilke inngrep de representerer i det enkelte individs frihet. Det å holde noen i forvaring uten dom på ubestemt tid, er sett i forhold til dette, det absolutt mest ytterliggående tiltaket. Sivile rettigheter, prinsipp som er nedfelt i Grunnloven, og dermed demokratiets grunnleggende verdier utfordres av dette tiltaket (Reinares 1998). Å holde noen i forvaring uten dom, impliserer i vårt rettssystem et definitorisk maktovergrep mot uskyldige personer. Vår rettsforståelse hevder at man er uskyldig inntil det motsatte er bevist. Tiltaket har aldri vært praktisert i Norge i fredstid.

Telefonavlytting og andre overvåkingstiltak er velkjente og etablerte kriminalitetsforebyggende tiltak. Telefonavlytting benyttes som regel for å bekjempe konvensjonell kriminalitet, som narkotikasalg/-smugling og trafficking. For å kunne benytte telefonavlytting trenger myndighetene en rettslig kjennelse fra tingretten. Å stoppe og ransake folk på gaten er også en etablert kriminalitetsforebyggende metode. I de tilfeller dette tiltaket blir sett på som problematisk, er det gjerne med utgangspunkt i at de som stoppes og ransakes oftest ikke er etniske nordmenn (Sollund 2007).

Med utgangspunkt i overveielsene knyttet til tiltakenes grad av inngrep i demokratiske verdier og grunnleggende menneskerettigheter, vil vi *blant nordmenn forvente mer skeptiske holdninger til det mest ytterliggående tiltaket enn til de to andre.*

Med utgangspunkt i at vi vet at befolkningens aksept for forebyggende tiltak ofte er høy like etter ulike typer kritiske hendelser, og at vi vet at i andre vestlige demokratier har aksepten for antiterroriltak vært høy like etter terroranslag, vil vi også *forvente en mer positiv holdning til slike tiltak i den norske befolkningen i 2011 enn i 2006.*

Vurderinger av anti-terroriltak i 2006 og 2011

Den konkrete spørsmålsformuleringen som ble brukt både i 2006 og i 2011 er som følger:

Tenk deg at myndighetene hadde mistanke om at et terrorangrep var nært forestående. Syns du myndighetene burde ha rett til å:

- a) Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten?
- b) Avlytte folks telefonsamtaler?
- c) Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten?

Respondentene ble bedt om å rangere sine svar fra 1 (burde absolutt ha rett til dette) til 4 (burde absolutt ikke ha rett til dette). Vi har valgt å kategorisere svaralternativ 1 og 2 (burde absolutt ha rett/burde antakelig ha rett) som *positiv* holdning til tiltaket, og svaralternativ 3 og 4 (burde antakelig ikke ha rett/burde absolutt ikke ha rett) som *skeptisk/negativ* holdning til tiltaket.

Slik utgangsspørsmålet er formulert, er det vanskelig å vite nøyaktig hva innbyggerne oppfatter når de spørres om terrorangrep. Det gis ingen klar definisjon av dette i noen av undersøkelsene. I 2006 vurderte sannsynligvis mange nordmenn terrorisme som en geografisk fjern trussel, noe som i hovedsak var gjennomført av terrororganisasjoner og skjedde andre steder. De dramatiske hendelsene i USA (2001), i Madrid (2004) og i London (2005), og ikke minst den enorme mediedekning av hendelsene, brakte på den andre siden trusselen nærmere Norge. Dette skjedde i vestlige demokratiske samfunn som likner Norge. Madrid, London, New York og Washington er dessuten steder nordmenn flest har et forhold til. De har gjerne feriert der, oppholdt seg der i jobbsammenheng eller de kjenner noen som har oppholdt seg der. Tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført på, gjør det rimelig å anta at nettopp slike hendelser var friskt i respondentenes minne da de besvarte spørsmålene i 2006.

I august 2011 var ikke terror lenger en fjern trussel for nordmenn. Snarere tvert imot, var angrepene som rystet landet 22/7 svært nære i tid. Undersøkelsen ble gjennomført den siste uken i august i 2011, akkurat en måned etter angrepene, og få dager etter den nasjonale minnemarkeringen 21.8. At respondentene i denne undersøkelsen først og fremst relaterer spørsmålet til det som hendt i Oslo og på Utøya, er derfor nokså sannsynlig. Den siste undersøkelsen ble også tatt opp på et tidspunkt der fokuset på demokrati og demokratiske verdier, blant annet gjennom flere av statsministerens taler, hadde vært særlig stort i den norske offentligheten.

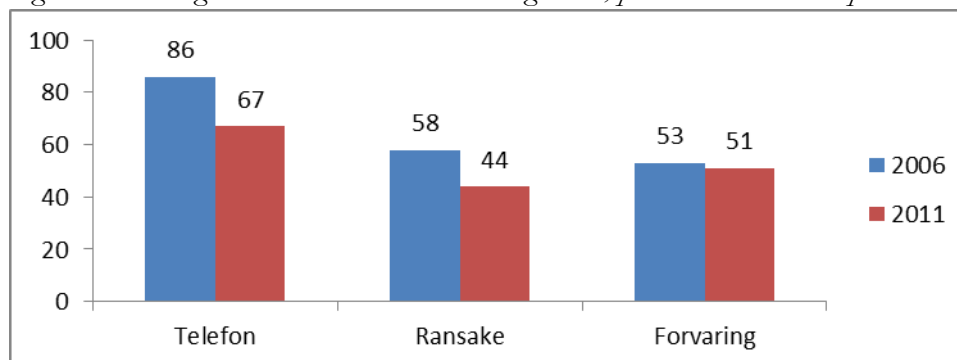
Undersøkelsen i 2006 er del av en større undersøkelse kalt «Innbyggernes holdninger til offentlige myndigheter og offentlig virksomhet» som ble gjennomført av NSD og TNS Gallup. Den ble sendt via post til et representativt utvalg av norske borgere mellom 18 og 79 år. Undersøkelsen i 2011 er del av en telefonsurvey, en såkalt Omnibus som Norstat gjennomførte i perioden 23.–26.8. Undersøkelsen er gjennomført med et representativt utvalg på 1000 respondenter over 15 år (mer om undersøkelsene i appendiks).

Innbyggernes holdninger til de tre antiterroriltakene i 2006 og 2011 er presentert i tabell 1.

Tabell 1. Innbyggernes holdninger til anti-terroriltak i 2006 og 2011, prosent

	Telefonavlytting			Tilfeldig stopp/ransaking			Forvaring uten dom		
	2006	2011	Diff.	2006	2011	Diff.	2006	2011	Diff.
Burde absolutt ha rett til det	49.5	35.5	- 14	24.7	22.5	- 2.2	23.6	28.4	+ 4.8
Burde antagelig ha rett til det	36.3	31.9	- 4.4	33.5	21.7	- 11.8	29.4	22.2	- 7.2
Burde antagelig ikke ha rett til det	10.2	14.1	+ 3.9	23.6	18.6	- 5	25.8	18.5	- 7.3
Burde absolutt ikke ha rett til det	4.1	18.5	+ 14.4	18.2	37.1	+ 18.9	21.3	30.9	+ 9.6
Total	100	100		100	100		100	100	

Figur 1. Holdninger til antiterroriltak i 2006 og 2011, positive til tiltakene i prosent.

Tabell 1 og figur 1 viser at flertallet av de spurte var positiv til bruk av antiterroriltak i 2006. Det var 86 % som var positive til å bruke telefonavlytting, bare 14 % er skeptiske til det. 58 % støtter retten til vilkårlig å stoppe og ransake folk på gaten, mens 53 % var positive til å holde folk fengslet uten dom. Det generelle bildet er altså som forventet: Flere er skeptiske til å holde folk fengslet uten dom (47.1 %) enn til å ta i bruk de to andre tiltakene (hhv. 14.3 % for telefonavlytting og 41.8 % for å stoppe og ransake). Tallene ser ut til å bekrefte vår antagelse om at fengsling uten dom oppfattes som det mest kontroversielle og minst akseptable av tiltakene. Samtidig er det i utgangspunktet ganske mange som aksepterer slike tiltak (53 %). Dette var i 2006 en høyere andel enn i de fleste andre land som gjennomførte denne undersøkelsen (NSD 2008).

Bivariate analyser viser at det er signifikant positiv sammenheng mellom de tre tiltakene i 2006. Det kan tolkes som at tiltakene sees som utfyllende heller enn som alternativer til hverandre (Rykkja, Lægred og Fimreite 2011).

Tabellen viser mye det samme hovedmønsteret i holdningene i 2011 som i 2006. I 2011 er dog nordmenn mest skeptisk til å stoppe folk på gaten og ransake, men det er også vedvarende høy andel som er skeptiske til forvaring uten dom.

Om vi så ser de to undersøkelsene under ett, ser vi imidlertid at nordmenn, stikk i strid med vår andre forventning, i august 2011 er *mindre positive til bruk av antiterroriltak enn det de var i 2006*. Andelen som mener at myndighetene burde ha rett til å holde personer i forvaring er så godt som stabil, dog redusert med 2.4 prosentpoeng. Andelen som er skeptisk til forvaring er samtidig økt med 3.3 prosentpoeng. 44.2 % mener nå at myndighetene burde ha rett til å stoppe og ransake folk på gaten og 67.4 % mener det samme om retten til å avlytte telefonsamtaler. Dette impliserer en *reduksjon* i andelen positive på hhv. 14 prosentpoeng og 18.4 prosentpoeng. 49.4 % er skeptisk til å holde folk i forvaring, mens hhv. 55.7 % og 32.6 % er skeptisk til det å tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten og bruk av telefonavlytting i antiterrorøyemed. De to mindre ytterliggående tiltakene har dermed nærmet seg det mest drastiske i befolkningens vurderinger av dem.

Svarfordelingen for det mest ytterliggående tiltaket viser også at det er flere i det vi kan kalle «absoluttkategoriene» (1 og 4) i 2011 enn det var i 2006. Andelen som i 2011 mener at en absolutt *ikke* bør ha rett til forvaring uten dom er økt med nesten 10 prosentpoeng. Dette kan tolkes som en tendens til polarisering i holdningene til det mest drastiske tiltaket. Den samme tendensen ses i «absolutt ikke» kategorien for de to andre tiltakene. Samtidig kan det være en tendens til at folk svarer mer «ekstremt» på telefonsurveyer enn de gjør postalt (Feveile, Olsen og Høgh 2007). Vi kan ikke utelukke at dette kan ha hatt en viss betydning også her.

Den største økningen finner vi i holdningen til telefonavlytting. Her har andelen som mener at en absolutt ikke bør ha rett til det økt med 14.4 prosentpoeng. Et viktig moment når det gjelder bruk av telefonavlytting, er at vi i perioden mellom 2006 og august 2011 har hatt en omfattende debatt om overvåkning i forbindelse med vedtakelsen av EUs Datalagringsdirektiv (Direktiv 2006/24/EC). Telefonavlytting omfattes av dette direktivet, og befolkningens oppfatninger kan ha blitt påvirket av dette. Generelt kan vi imidlertid si at nordmenns vurderinger av antiterroriltakene i 2011, er mer i tråd med den vi fant i andre vestlige land i 2006 (Fimreite, Læg Reid og Rykkja 2011:258).

Bivariate analyser viser også for 2011-undersøkelsen en statistisk signifikant intern positiv sammenheng mellom tiltakene. Det kan indikere at tiltakene også i 2011 sees som utfyllende heller enn som alternativer til hverandre (se appendiks).

Variasjon i holdninger til antiterroriltak

Vi startet ut med to forventninger til befolkningens holdninger til antiterroriltak. Den ene forventningen, at befolkningen ville være mer skeptiske til det mest ytterliggående tiltaket, ble innfridd i 2006-undersøkelsen. I 2011-undersøkelsen er befolkningen mest skeptisk til å stoppe og ransake folk på gaten, men fremdeles er det en høy andel som er skeptiske til å holde folk i forvaring uten dom. Den andre forventningen, at befolkningen vil ha mer positive holdninger til antiterroriltak etter terrorangrepene i

2011 enn i 2006, fikk ikke støtte. Vi skal diskutere mulige forklaringer til dette senere i notatet. Før vi gjør det vil vi imidlertid se nærmere på variasjonen i befolkningens holdninger innad i hver undersøkelse, men vi skal også vie endringer i variasjon mellom undersøkelsene oppmerksomhet.

Når variasjon i vurderingen av, og holdninger til, ulike saker og fenomen i befolkningen skal studeres og forklares, er det vanlig å se nærmere på betydningen av *demografiske variabler*. Slik de to undersøkelsene vi baserer oss på her er designet, har vi mulighet for å se nærmere på fire slike variabler. Dette er kjønn, alder, utdanning og geografisk tilhørighet.

En annen gruppe variabler som ofte inkluderes i analyser av holdninger, er *politisk tilhørighet*. Vår begrunnelse for å inkludere en slik faktor her, er at politisk orientering gjerne antas å ha betydning for innbyggernes holdninger til offentlig sektor og myndighetene mer generelt, og også for tillit og støtte til myndighetene mer spesielt. Egenrapportert partitilhørighet gjennom variabelen *Om det var stortingsvalg i morgen, hva ville du stemt?* er inkludert for både 2006- og 2011-undersøkelsen.

Demografiske variabler

Kjønn

Variasjonen mellom kjønnene når det gjelder holdninger til antiterroriltakene i de to undersøkelsene, er rapportert i tabell 2.

Tabell 2. Svarfordeling 2006 og 2011, fordelt på kjønn (prosent)

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten		Avlytte folks telefonsamtaler		Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
2011						
Burde absolutt ha rett til	28.4	28.4	34.7	36.1	26.5	18.5
Burde antagelig ha rett til	19.7	24.7	31.8	32.2	21.8	21.7
Burde antagelig ikke ha rett til	18.3	18.7	15.0	13.4	17.2	20.0
Burde absolutt ikke ha rett til	33.6	28.2	18.5	18.4	34.5	39.8
Total	100	100	100	100.1	100	100

2006	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Burde absolutt ha rett til	23.6	23.6	55.2	44.1	28.2	21.4
Burde antagelig ha rett til	29.5	29.3	31.8	40.5	34.3	32.8
Burde antagelig ikke ha rett til	25.2	26.4	8.1	12.1	21.4	25.6
Burde absolutt ikke ha rett til	21.7	20.8	4.8	3.3	16.1	20.2
Total	100	100,1	99.9	100	100	100

Tabell 2 avdekker at forskjellene mellom menn og kvinner ikke er spesielt store når det gjelder holdninger til antiterroriltak, verken i 2006 eller 2011. I 2011 er det slik at menn er noe mindre positive til det mest ytterliggående tiltaket enn kvinner. Menn er også mindre positive til dette tiltaket i 2011 enn det de var i 2006. Det er også slik at det er en høyere andel menn i 2011 som mener at myndighetene *absolutt* bør ha rett til å holde noen i forvaring enn det var i 2006. Dette gjelder også for kvinner. Samtidig er det en høyere andel som mener av en absolutt *ikke* burde ha rett til forvaring sammenliknet med 2006. For menn er det en differanse på 11.9 prosentpoeng. For kvinner er differansen 7.4 prosentpoeng. Kvinner er likevel mer stabilt positiv til dette antiterroriltaket i begge de to undersøkelsene enn det menn er.

Holdningene til det svakeste tiltaket – å avlytte telefonsamtaler – viser en relativt lik fordeling mellom kjønnene. Både i 2006 og i 2011 er flest positive til dette. Begge kjønn er imidlertid mer skeptisk i 2011 enn i 2006. Menn er dog mest skeptisk, blant dem er det en økning i andelen som mener at myndighetene ikke bør ha rett til dette, på 21 prosentpoeng. Den tilsvarende økningen for kvinner er på 16 prosentpoeng.

Menn er noe mer positive til myndighetenes rett til å stoppe og ransake på gaten enn kvinner både i 2006 og i 2011. Både for menn og for kvinner er imidlertid også andelen som er positive til dette tiltaket redusert med 14 prosentpoeng mellom 2006 og 2011. Det er også dette tiltaket det er størst forskjell mellom menn og kvinner på, både i 2011 og 2006 – 8 prosentpoeng i begge undersøkelsene.

Alder

Forskjeller knyttet til alder når det gjelder vurdering av de tre antiterroriltakene, er rapportert i tabellene 3a, 3b og 3c. Den yngste aldersgruppen har vi valgt å dele i to, hhv. 18–22 og 23–29, de øvrige aldersgruppene er 30–39, 40–49 og over 50. Vår begrunnelse for å «finmaske» kategorien «unge» mer enn de øvrige aldersgruppene, er at angrepene på Utøya i første rekke berørte de aller yngste som er med i undersøkelsene. Vi ønsker å undersøke om hendelsen gir spesielle utslag for denne gruppen.¹ Funnene våre i andre studier av krisesituasjoner har avdekket at dersom man er ekstra berørt av en hendelse, så vil en være mer positivt innstilt til forebyggende tiltak på dette feltet (Fimreite m.fl. 2011). Dette gjør det interessant å se nærmere på bevegelsene i denne yngste aldersgruppen mellom undersøkelsene gitt det som hendte på Utøya. Med samme begrunnelse er det også interessant å se om det er forskjeller mellom «de unge» og andre aldersgrupper i 2011-undersøkelsen.

¹ For undersøkelsen i 2011 har vi mulighet til å inkludere respondenter helt ned til 15 år. For sammenligningens skyld har vi likevel valgt å bruke 18 som nedre kategori i de to undersøkelsene.

Tabell 3a. Holdninger til å holde folk i forvaring, etter alder, 2006 og 2011, prosent

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten				
	18–22	23–29	30–39	40–49	50–80
2011					
Burde absolutt ha rett til	23.2	21.8	26.9	27.8	31.3
Burde antagelig ha rett til	30.5	21.8	21.6	16.6	22.4
Burde antagelig ikke ha rett til	17.1	25.7	20.4	25.4	14.4
Burde absolutt ikke ha rett til	29.3	30.7	31.1	30.2	31.9
Total	100.1	100	100	100	100

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten				
	18–22	23–29	30–39	40–49	50–80
2006					
Burde absolutt ha rett til	28.7	17.0	26.2	18.2	25.3
Burde antagelig ha rett til	28.7	24.5	26.2	28.0	32.4
Burde antagelig ikke ha rett til	25.5	32.1	24.0	31.6	22.8
Burde absolutt ikke ha rett til	17.0	26.4	23.6	22.2	19.5
Total	99.9	100	100	100	100

Tabell 3b. Holdninger til å avlytte folks telefonsamtaler, etter alder 2006 og 2011, prosent

	Avlytte folks telefonsamtaler				
	18–22	23–29	30–39	40–49	50–80
2011					
Burde absolutt ha rett til	18.8	27.9	34.9	41.5	38.1
Burde antagelig ha rett til	38.8	38.5	32.0	30.4	30.2
Burde antagelig ikke ha rett til	17.5	13.5	16.0	15.2	12.5
Burde absolutt ikke ha rett til	25.0	20.2	17.2	12.9	19.1
Total	100.1	100.1	100.1	100	99.9

	Avlytte folks telefonsamtaler				
	18–22	23–29	30–39	40–49	50–80
2006					
Burde absolutt ha rett til	36.0	40.0	47.9	46.0	55.6
Burde antagelig ha rett til	37.1	37.3	37.6	41.3	33.1
Burde antagelig ikke ha rett til	15.7	15.5	10.3	9.8	8.5
Burde absolutt ikke ha rett til	11.2	7.3	4.2	2.9	2.9
Total	100	100.1	100	100	100,1

Tabell 3c. Holdninger til å stoppe og ransake folk, etter alder 2006 og 2011, prosent

	Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten				
	18–22	23–29	30–39	40–49	50–80
2011					
Burde absolutt ha rett til	26.2	21.9	24.7	28.5	20.8
Burde antagelig ha rett til	16.7	27.6	19.4	20.9	21.6
Burde antagelig ikke ha rett til	22.6	20.0	18.2	17.4	16.4
Burde absolutt ikke ha rett til	34.5	30.5	37.6	33.1	41.3
Total	100	100	99.9	99.9	100.1

	Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten				
	18–22	23–29	30–39	40–49	50–80
2006					
Burde absolutt ha rett til	23.6	15.7	24.9	26.2	25.8
Burde antagelig ha rett til	28.1	22.2	38.7	36.2	32.9
Burde antagelig ikke ha rett til	20.2	33.3	23.8	21.8	23.0
Burde absolutt ikke ha rett til	28.1	28.7	12.6	15.9	18.3
Total	100	99.9	100	100.1	100

Tabell 3a viser at både i 2006 og i 2011 var det slik at de yngste (mellom 18–22) og de eldste (mellom 50–80) er mer positive til det mest ytterliggående tiltaket enn de øvrige aldersgruppene. Det er også i disse to aldersgruppene vi ser størst bevegelse mellom de to tidspunktene. Eldre er blitt mer absolutt positive til det sterkeste tiltaket, en økning på 6 prosentpoeng mellom undersøkelsene, mens de yngste er mindre absolutt positive til det, en reduksjon på 6 prosentpoeng. En mulig forklaring på dette kan knyttes til at eldre generelt er mer engstelige og derfor mer positive til forebygging like etter

urovekkende hendelser har funnet sted. At yngre er blitt mer skeptiske, spesielt til det mest drastiske tiltaket, kan skyldes det fokus på demokratiske verdier som har vært i perioden etter 22/7, og at angrepet rammet spesielt mange unge..

Et annet interessant funn her avdekkes i tabell 3b. De yngste er i 2011 mest skeptisk til telefonavlytting. I 2006-undersøkelsen var det en signifikant negativ korrelasjon mellom alder og alle tre tiltakene, hvilket indikerer at yngre vil være mer negative til tiltakene enn eldre. I en multivariat analyse gjaldt dette også for holdninger til telefonavlytting, men ikke de andre tiltakene (Fimreite, Lægreid og Rykkja 2011). Holdningene i 2011 kan ha med diskusjonen omkring Datalagringsdirektivet å gjøre. Denne diskusjonen har antakelig fengst mest i unge aldersgrupper. Det er samtidig rimelig å tro at telefon, kanskje spesielt mobiltelefonen, er ungdommens kommunikasjonsmiddel framfor noe, og at de derfor er ekstra observante overfor, og skeptisk til, tiltak som berører deres frihet her. Aldersgruppen 40–49 er mest positivt innstilt til telefonavlytting. Forklaringen på det kan kanskje være at dette er foreldregenerasjonen, som kan se positive sider ved nettopp dette tiltaket.

Utover dette er det små variasjoner i materialet, men det er interessant å peke på at aldersgruppene 23–29 og 40–49 er mest positivt innstilt til å stoppe og ransake folk. Tabell 3c viser at befolkningen jevnt over er litt mer skeptisk til stopp og ransakning på gaten, uavhengig av alder. Som vi har sett tidligere er det også en viss grad av polarisering av holdningene til dette tiltaket. Det er her noe variasjon mellom aldersgruppene. Ser man på aldersgruppen 30–39, 40–49 og 50–80 har de som har svart «absolutt ikke» økt med hhv. 25, 17 og 23 prosentpoeng. Det har vært mindre polarisering blant de yngre på dette tiltaket.

Utdanningsnivå

Holdninger til antiterroriltakene sett i forhold til utdanningsnivå er rapportert i tabellene 4a, 4b og 4c. Utdanningsnivå er operasjonalisert gjennom høyeste formelle utdanning, og er delt i fire kategorier: Grunnskoleeksamen som høyeste avsluttede utdanning, videregående som høyeste avsluttede utdanning, universitets-/høyskoleutdanning i 1–3 år og universitet/høyskoleutdanning utover 3 år i 2011-undersøkelsen, mens i 2006-undersøkelsen skilles det mellom universitets-/høyskoleutdanning i 1–2 år og universitet/høyskoleutdanning utover 2 år.

Tabell 4a. Holdninger til å holde folk i forvaring, etter utdanning, prosent

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten			
2011	Grunnskole	Videregående	Univ/høys. 1–3	Univ/høys. 4+
Burde absolutt ha rett til	38.5	37.9	23.6	18.0
Burde antagelig ha rett til	30.2	25.5	20.9	16.5
Burde antagelig ikke ha rett til	9.4	15.3	21.7	22.6
Burde absolutt ikke ha rett til	21.9	21.3	33.7	42.9
Total	100	100	99.9	100

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten			
2006	Grunnskole	Videregående	Univ/høys. 1–2	Univ/høys. 3+
Burde absolutt ha rett til	25.7	24.7	28.1	15.0
Burde antagelig ha rett til	40.0	30.0	34.6	20.4
Burde antagelig ikke ha rett til	20.0	26.0	22.5	31.2
Burde absolutt ikke ha rett til	14.3	19.4	14.8	33.4
Total	100	100.1	100	100

Tabell 4b. Holdning til å avlytte folks telefonsamtaler, etter utdanning, prosent

	Avlytte folks telefonsamtaler			
2011	Grunnskole	Videregående	Univ/høys. 1–3	Univ/høys. 4+
Burde absolutt ha rett til	30,9	34,8	36.2	36.5
Burde antagelig ha rett til	29.1	31.6	32.7	33.8
Burde antagelig ikke ha rett til	16.4	13.0	13.6	15.6
Burde absolutt ikke ha rett til	23.6	20.6	17.5	14.1
Total	100	100	100	100

2006	Avlytte folks telefonsamtaler			
	Grunnskole	Videregående	Univ/høys. 1–2	Univ/høys. 3+
Burde absolutt ha rett til	54.1	50.2	51.4	45.3
Burde antagelig ha rett til	21.6	32.9	35.8	41.2
Burde antagelig ikke ha rett til	16.2	10.8	9.3	9.8
Burde absolutt ikke ha rett til	8.1	6.1	3.4	3.7
Total	100	100	99.9	100

Tabell 4c. Holdninger til å tilfeldig stoppe og ransake, etter utdanning, prosent

2011	Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten			
	Grunnskole	Videregående	Univ/høys. 1–3	Univ/høys. 4+
Burde absolutt ha rett til	12.6	27.7	20.8	20.9
Burde antagelig ha rett til	19.8	21.7	24.3	20.9
Burde antagelig ikke ha rett til	26.1	17.3	18.9	17.5
Burde absolutt ikke ha rett til	41.4	33.3	35.9	40.7
Total	99.9	100	99.9	100

2006	Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten			
	Grunnskole	Videregående	Univ/høys. 1–2	Univ/høys. 3+
Burde absolutt ha rett til	26.5	24.4	27.7	19.8
Burde antagelig ha rett til	32.4	33.8	33.2	34.3
Burde antagelig ikke ha rett til	20.6	21.8	22.4	26.7
Burde absolutt ikke ha rett til	20.6	20.0	16.7	19.3
Total	100	100	100	100.1

Tabell 4a viser at både i 2006 og i 2011, er det slik at de med lavest utdanning er mest positivt innstilt til det mest ytterliggående tiltaket. I 2011 er det en forskjell på 25 prosentpoeng mellom de med lavere utdanning (grunnskole og videregående) og de med høyere utdanning (høyskole og universitet).

Tabell 4b og 4c avdekker at i 2006 var dette et mønster som også var gjeldende for de to andre tiltakene. I 2011-undersøkelsen er det ikke slik. Da er de med høyest utdanning mer positivt innstilt til telefonavlytting enn de med lavere utdanning. Dette kan ha sammenheng med alder, jf. forklaringene i forrige avsnitt. Når det gjelder tiltaket om å stoppe og ransake viser tabell 4c at befolkningen har rimelig like holdninger uavhengig av utdanning i 2011. En mulig forklaring på variasjonen mellom tiltakene kan være at de med høyere utdanning har lettere for å skille mellom tiltakene og konsekvensene av dem.

Bosted

Holdninger til antiterroriltak etter bosted er rapportert i tabell 5a og 5b. Kategoriene er noe ulike i de to undersøkelsene. I 2011-undersøkelsen hadde vi variabler knyttet til bostedsstørrelse og kommunetilhørighet, mens i 2006-undersøkelsen har vi kun kommunenummer. Vi har derfor valgt å se nærmere på om man bor i Oslo eller i resten av landet. Begrunnelsen for dette er igjen knyttet til forventningen om at de som har opplevd en hendelse på nært hold, vil være mer positivt innstilt til forebyggende tiltak enn andre.

Tabell 5a. Holdninger til antiterroriltak, bosted Oslo/ikke-Oslo, 2011, prosent

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten		Avlytte folks telefonsamtaler		Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten	
	Oslo	Resten av Norge	Oslo	Resten av Norge	Oslo	Resten av Norge
2011						
Burde absolutt ha rett til	16.1	30.1	39.8	34.8	29.4	21.6
Burde antagelig ha rett til	22.9	22.1	26.3	32.7	16.8	22.4
Burde antagelig ikke ha rett til	20.3	18.2	14.4	14.1	14.3	19.2
Burde absolutt ikke ha rett til	40.7	29.5	19.5	18.3	39.5	36.7
Total	100	99.9	100	99.9	100	99.9

Tabell 5b. Holdninger til antiterroriltak, bosted Oslo/ikke-Oslo 2006, prosent

	Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten		Avlytte folks telefonsamtaler		Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten	
	Oslo	Resten av Norge	Oslo	Resten av Norge	Oslo	Resten av Norge
2006						
Burde absolutt ha rett til	18.0	24.3	43.5	50.2	23.4	24.9
Burde antagelig ha rett til	16.0	31.1	31.3	36.9	31.0	33.9
Burde antagelig ikke ha rett til	26.0	25.7	17.7	9.2	22.1	23.7
Burde absolutt ikke ha rett til	40.0	18.9	7.5	3.6	23.4	17.5
Total	100	100	100	99.9	99.9	100

Tabell 5a og 5b viser at vi kan spore en viss tendens til en Oslo-effekt i materialet. I begge undersøkelsene er det en lavere andel av befolkningen i Oslo som er positive til det mest ytterliggående tiltaket enn ellers i landet. Det er imidlertid en høyere andel av befolkningen i Oslo som er positiv til dette tiltaket i 2011 enn det var i 2006, 39 % mot 34 %, altså en økt andel positivt innstilte i Oslo med 5 prosentpoeng fra 2006 til 2011. Selv om økningen ikke er stor, er dette i samsvar med vår forventning om at etter et terroranslag vil befolkningen være mer positivt innstilt til forebyggende tiltak. For de to andre antiterroriltakene i undersøkelsen skiller også respondenter i Oslo seg fra resten av landet, men da ved å være mer skeptiske til tiltakene. Dette gjelder både for 2006 og 2011, men forskjellen mellom Oslo og resten av landet var noe mindre i 2006. Det er faktisk slik at befolkningen i Oslo, ifølge vår undersøkelse, er blitt mer skeptisk til begge disse tiltakene i perioden fra 2006 til 2011. Når det gjelder telefonavlytting var det en økt skepsis på 8 prosentpoeng i Oslo, i motsetning til 20 prosentpoeng i resten av landet. Når det gjelder tilfeldig stopp og ransaking, er økningen i andelen skeptiske på 8 prosentpoeng, mens den i landet for øvrig er på 15 prosentpoeng. Dette støtter forventningen om at nærhet til et terroranslag har betydning for holdninger til antiterroriltak.

Det er videre interessant å merke seg at «burde absolutt ikke»-kategorien har økt for de mindre drastiske tiltakene i Oslo. Oslos befolkning er ifølge vår undersøkelse mest lik resten av landet når det gjelder vurdering av tiltaket å stoppe og ransake. Dette er vanskelig å forklare, men vi finner samme bevegelser mellom undersøkelsene her som når det gjelder utdanningsvariabelen. Gitt at vi vet at befolkningen i Oslo har et høyere utdanningsnivå enn i resten av landet, kan kanskje noe av forklaringen ligge her.

Politiske variabler

Norge har en historie for (til dels ulovlig) overvåkning av innbyggere som tilhørte den politiske venstresiden (Lund-kommisjonen 1996). Venstresidens parti har også tradisjonelt vært mer opptatt av spørsmål om politisk undertrykkelse, og har inntatt mer kritiske standpunkt når det gjelder brudd på menneskeretter – i det minste i en internasjonal sammenheng. I den offentlige debatten om bruken av overvåkningsteknologi og utvidede fullmakter til politi og etterretningsvesen, er det to parti som har utkrystallisert seg som særlig kritiske: Venstre og partiet Rødt. FrP er gjennomgående mest for slike virkemidler. Utfra dette skulle en kunne forvente at respondenter som plasserer seg til venstre politisk, vil være mer skeptisk til bruk av antiterroriltak enn de som oppgir de stemmer på ikke-sosialistiske parti. Politisk tilhørighet er i begge undersøkelsene basert på hvordan respondentene selv plasserer seg i det norske politiske landskapet.

Tabell 6 viser hvordan holdningen til antiterroriltakene er fordelt på partipolitisk tilknytning.

Tabell 6. Holdninger til antiterroriltak fordelt på partitilhørighet

A. Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten								
2011								
	Hvilket parti ville du stemme på dersom det var stortingsvalg i morgen?							
	Rødt	Ap	FrP	H	KrF	Sp	SV	V
Burde absolutt ha rett til	-	27.7	42.5	24.4	25.6	42.9	17.8	8.7
Burde antagelig ha rett til	-	19.0	20.7	25.4	25.6	16.3	8.9	10.9
Burde antagelig ikke ha rett til	42.9	18.2	16.1	21.2	15.4	18.4	22.2	23.9
Burde absolutt ikke ha rett til	57.1	35.1	20.7	29.0	33.3	22.4	51.1	56.5
Total	100	100	100	100	99.9	100	100	100
2006								
Burde absolutt ha rett til	11.1	18.6	38.4	21.4	18.0	18.3	14.5	5.8
Burde antagelig ha rett til	-	31.2	33.1	26.6	27.9	25.4	14.5	25.0
Burde antagelig ikke ha rett til	27.8	27.4	17.8	30.1	31.1	43.7	30.4	23.1
Burde absolutt ikke ha rett til	61.1	22.8	10.6	22.0	23.0	12.7	40.6	46.2
Total	100	100	99.9	100.1	100	100.1	100	100.1

B. Avlytte folks telefonsamtaler								
2011								
	Hvilket parti ville du stemme på dersom det var stortingsvalg i morgen?							
	Rødt	Ap	FrP	H	KrF	Sp	SV	V
Burde absolutt ha rett til	-	32.8	37.4	42.5	25.0	44.0	21.4	31.9
Burde antagelig ha rett til	37.5	31.1	30.8	32.1	42.5	32.0	33.3	31.9
Burde antagelig ikke ha rett til	50.0	17.9	4.4	8.8	15.0	12.0	26.2	17.0
Burde absolutt ikke ha rett til	12.5	18.3	27.5	16.6	17.5	12.0	19.0	19.1
Total	100	100.1	100.1	100	100	100	99.9	99.9
2006								
Burde absolutt ha rett til	5.9	46.0	59.4	49.4	51.7	57.7	39.1	32.7
Burde antagelig ha rett til	35.3	40.8	33.1	37.4	38.3	31.0	37.7	53.8
Burde antagelig ikke ha rett til	41.2	8.3	5.3	10.9	5.0	9.9	13.0	11.5
Burde absolutt ikke ha rett til	17.6	4.9	2.2	2.3	5.0	1.4	10.1	1.9
Total	100	100	100	100	100	100	99.9	99.9

C. Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten								
2011								
	Hvilket parti ville du stemme på dersom det var stortingsvalg i morgen?							
	Rødt	Ap	FrP	H	KrF	Sp	SV	V
Burde absolutt ha rett til	-	19.7	31.1	24.4	22.0	36.0	14.9	19.1
Burde antagelig ha rett til	12.5	20.5	27.8	20.7	26.8	16.0	23.4	17.0
Burde antagelig ikke ha rett til	50.0	21.3	11.1	16.1	24.4	14.0	4.3	21.3
Burde absolutt ikke ha rett til	37.5	38.5	30.0	38.9	26.8	34.0	57.4	42.6
Total	100	100	100	100.1	100	100	100	100
2006								
Burde absolutt ha rett til	5.9	20.6	35.7	24.4	24.6	30.9	12.1	7.7
Burde antagelig ha rett til	17.6	30.9	33.1	37.2	37.7	32.4	36.4	46.2
Burde antagelig ikke ha rett til	29.4	28.6	18.2	22.1	18.0	26.5	21.2	32.7
Burde absolutt ikke ha rett til	47.1	19.8	13.1	16.3	19.7	10.3	30.3	13.5
Total	100	99.9	100.1	100	100	100.1	100	100.1

Tabellene 6a, b og c viser at det er en viss støtte i materialet til forventingen vår. De som selv plasserer seg på den politiske venstresiden er i 2006 mest skeptisk til alle de tre antiterroriltakene, mens de som plasserer seg selv på den politiske høyresiden, er mer støttende til tiltakene. Også i 2011-undersøkelsen er dette hovedtrenden.

Personer som oppgir at de ville stemt FrP eller Sp ved stortingsvalg er mest positive til stopp og ransakning og forvaring uten dom i 2011. FrP-velgernes positive vurdering av antiterroriltak fant vi også i 2006-undersøkelsen. Sp-velgerne var også da positive til de to minst drastiske tiltakene, men det er et nytt trekk at de er så positive til det mest ytterliggående tiltaket. Når det gjelder å avlytte folks telefonsamtaler er potensielle Høyrevelgere også positive, 74 % er positive i 2011.

Det er de som oppgir at de vil stemme på Rv/Rødt, V eller SV ved stortingsvalg som er mest negative til det mest drastiske tiltaket. SV-sympatisører og de som ville stemt Rv/Rødt er gjennomgående mest negative til alle tiltakene. Ap-sympatisører skiller seg i liten grad fra gjennomsnittet på noen av tiltakene. Også for dette partiets sympatisører er det en redusert andel som er positive i 2011 i forhold til i 2006. Om vi ser på andelen som er positivt innstilt til det mest drastiske tiltaket, viser dette en samlet reduksjon for Ap-sympatisører på 3 prosentpoeng. Det er interessant å legge merke til at det er en betydelig økning i de som er absolutt positive til det strengeste tiltaket blant dette partiets sympatisører. Økningen er på 9 prosentpoeng. Nedgangen i de som mener «antagelig burde ha rett til» er tilsvarende på 11 prosentpoeng. Mønsteret i materialet er ellers nokså stabilt mellom 2006 og 2011.

Om vi oppsummerer de ulike bakgrunnsvariablenes betydning for holdninger til antiterroriltak generelt i 2011, er det rett å si at partitilknytning og utdanningsnivå betyr noe. De som oppgir å ville stemt FrP eller Sp om det var stortingsvalg i morgen er mest positivt innstilt, de som oppgir at de ville stemt Rv/Rødt, V eller SV er mest negative. Arbeiderpartiets sympatisører avviker ikke fra gjennomsnittet. De med lav utdanning er vesentlig mer positive enn de med høyest utdanning til det strengeste tiltaket, å holde noen i forvaring uten dom. De som bor i Oslo er mer negative til det å holde folk i forvaring uten dom og til å avlytte telefonsamtaler sammenliknet med folk i resten av landet. Et interessant funn er at befolkningens holdninger i Oslo har endret seg mindre enn i resten av landet. Dette kan indikere at nærhet til terror har betydning for positive holdninger til antiterroriltak. Alder har ikke veldig stor betydning om en ser tiltakene under ett. De unge, som angrepet på Utøya var spesielt rettet mot, er verken blitt mer positive eller negative til bruken av antiterroriltak sammenliknet med andre aldersgrupper. I 2006 var det slik at innbyggere som befant seg på den politiske venstresiden og som hadde høy utdanning generelt var mer skeptiske til å holde folk fengslet uten dom enn andre grupper. Variasjonen i holdningene var i 2006 mindre når det gjaldt de to andre tiltakene. Dette tolket vi i 2006 som en refleksjon av at Norge *er* et relativt homogent og sikkert samfunn (Fimreite, Lægreid og Rykkja 2011).

Forklaring

Så langt i dette notatet har vi kartlagt holdninger til antiterroriltak i 2006 og i 2011. Vi har sett nærmere på mønstre i holdningene og på bevegelser mellom tidspunktene. Vi skal nå peke på noen mulige forklaringer til disse bevegelsene. Det er her viktig å peke på at endringene mellom de to undersøkelsene i 2006 og i 2011, kan ha funnet sted før 22/7 2011. Materialet gir oss ingen muligheter for å utelukke det. Det *kan* faktisk også være slik at befolkningens holdninger har endret seg to ganger, først i retning av å være mer skeptisk til antiterroriltak i perioden 2006 til 21. juli 2011 for igjen å bli mer positiv til antiterroriltak etter 22/7. Det har vi foreløpig ingen muligheter for å vite. Det vi *vet*, er at et representativt utvalg av den norske befolkning, er mer skeptiske til antiterroriltak i august 2011 enn det et tilsvarende utvalg var i 2006. Denne kunnskapen er, gitt vår forventning og også funn i andre land som har opplevd terror, noe overraskende. Som forskere er det derfor naturlig å stille spørsmålet om hvorfor det er slik? Hva kan forklare det? Vi har ingen direkte data som kan gi oss svar her. Vi må derfor bruke sekundærdata og teori, og utlede sannsynlige forklaringer. Vi vil avslutte notatet med å peke på noen mulige forklaringer. Forklaringene er på ingen måte gjensidig utelukkende.

I studier vi tidligere har gjennomført av krisehåndtering og kriseforebygging, er det én faktor som har vist seg avgjørende i forhold til nær sagt alle typer kriser på nær sagt alle nivå, og det er hvordan myndighetene håndterer krisen, risikoen eller trusselen som er studert (Fimreite m.fl. 2011). Krisehåndteringen etter 22/7-angrepene foregikk den første tiden i en svært spesiell politisk kontekst. Denne konteksten var i dagene etter angrepet preget av statsministerens tale om kvelden terrordagen, av kongens tale den påfølgende dagen, av fravær av all type offentlig kritikk og diskusjon, av rosetog, av

politisk og sosialt engasjement i nær sagt alle kanaler og – som *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor* viser i sin undersøkelse fra august 2011 – en økt tillit til politiske og administrative myndigheter generelt og til myndighetenes evne til å håndtere terrortrusselen spesielt. Norske myndigheter viste seg, i alle fall i denne første fasen, å kunne håndtere den krisen som oppsto etter terrorangrepene, og ikke minst hadde de innbyggernes støtte når de gjorde det. En mulig forklaring på at vi i 2011 finner en mer skeptisk holdning til antiterroriltakene ut fra denne innfallsvinkelen, vil være at endringene vi ser gjenspeiler en økt oppmerksomhet mot demokratiske verdier i tiden like etter 22/7. Med i dette bildet er at terroranslaget i utgangspunktet ikke var rettet mot tilfeldige borgere, men kjerneinstitusjoner i det demokratiske systemet i Norge – regjeringsapparatet og det største politiske partiets ungdomsorganisasjon. Nettopp av den grunn kan man tenke seg at borgerne er mer skeptiske til å innføre antiterroriltak som kan bidra til å undergrave demokratiske verdier. Dette ville være å gi etter for terroristens motiver, noe det synes å være sterk motstand mot i befolkningen.

Denne forklaringen styrkes av det forhold at nivået på vurderingene av antiterroriltakene i Norge nå er mer lik det vi så i 2006-undersøkelsen i andre vestlige land der debatten knyttet til tiltakene og betydningen av dem for demokratiet, hadde vært langt mer åpne og omfattende enn hos oss.

En annen forklaring kan knyttes til det forhold at den norske befolkningen i august 2011 ikke synes å ha endret sin oppfatning av trusselbildet i Norge. I undersøkelsen til *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor* er det 4 av 5 som a) ikke er bekymret for nye terrorangrep i Norge i nær framtid og b) ikke er bekymret for at framtidig terrorhandlinger skal ramme dem selv, deres familie eller deres venner (Wollebæk m.fl. 2011:19, 21). Når man er trygg, kan antiterroriltak tenkes å bli oppfattet som et unødvendig inngrep i vår frihet. Resultatene fra 2006-undersøkelsen kan stå noe i motsetning til en slik påstand. På det tidspunktet hadde ikke befolkningen opplevd terror på norsk jord.

Samtidig kan det være at det internasjonale klimaet da den første undersøkelsen ble tatt opp var mer preget av fokus på terrorhandlinger, og dermed antiterroriltak, enn det er nå. En annen mulig forklaring på den endringen vi har sett er at det som skjedde 22/7 trolig oppfattes, om en legger resultatene fra undersøkelsen til *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor* til grunn, som særtilfeller. Befolkningen tror ikke dette vil skje igjen. Svarene i undersøkelsen i 2011 kan muligens tolkes som en motstand i befolkningen mot at et særtilfelle som dette skal danne presedens og bidra til et utvidet kontrollregime. Fremstillingen fra myndighetenes side var dessuten at dette var en terrorist det nært sagt var umulig å oppdage med tradisjonelle antiterroriltak. Den 25/7 var PST-sjef Janne Kristiansen sitert i Dagbladet:

Selv ikke Stasi-Tyskland, som vi ikke vil sammenligne oss med, kunne ha stoppet ham. Det eneste måtte ha vært en chip inne i folks hjerner. Det er ikke et slikt land vi vil ha, det er ikke slik Europa er.

Fremstillingen av at det er vanskelig å forebygge denne typen terrorangrep, sammen med fokuset på mer demokrati og åpenhet, kan ha vært med på å påvirke holdningene til antiterroriltak. Janne Kristiansen ble samtidig kritisert for denne uttalelsen i ettertid,

og flere har hevdet at PST burde vært mer oppmerksomme på trusselen fra høyreekstreme miljøer.

En side ved dette er at det norske samfunnet er preget av høy tillit mellom individer og mellom individer og myndigheter. Det anses som lite sannsynlig at noen skal bli gjenstand for antiterroriltak uten grunn, kanskje spesielt telefonavlytting (som krever rettslig kjennelse) og forvaring uten dom (som vi ikke har rettslig grunnlag for i Norge). Grunnen til at det er mest skepsis mot tiltaket om å tilfeldig stoppe folk på gaten og ransake kan kanskje være at nettopp dette tiltaket vurderes som det mest sannsynlige man kan bli utsatt for. Det er ikke utenkelig at en andel av de som svarer på undersøkelsen tenker mer på sannsynligheten for å bli utsatt for et av tiltakene, enn på hvordan tiltakene er rettslig hjemlet eller står i forhold til rettsstatlige prinsipper. Dette kan også være med å forklare den tross alt relativt høy grad av aksept for tiltakene i Norge.

En siste mulig forklaring til det vi ser i undersøkelsen i 2011 kan være karakteren på terroren mot Norge. 22/7-angrepene ble utført av en norsk borger, så langt vi vet uten en organisasjon i ryggen, mens terrorangrepene i både Madrid, London og USA var utført av etablerte terrororganisasjoner. Har dette betydning for at den norske befolkning i mindre grad enn for eksempel amerikanerne like etter 11. september ropte på mer kontroll og overvåkning? Det vet vi ikke, og det håper vi aldri å få vite. Det er likevel mye som tyder på at trusler mot et samfunn som kommer utenfra, oppleves som mer skremmende, og at faren for gjentakelse oppleves som større, når organiserte grupper står bak.

Avslutning

I dette notatet har vi vist at befolkningen er mer skeptisk til antiterroriltak i august 2011, enn de var i 2006. Selv om vi har vist at befolkningen i Norge er mer skeptiske til antiterroriltak nå, er det grunn til å påpeke at tallene også viser stor aksept i befolkningen for antiterroriltak. Halve befolkningen er positiv til at myndighetene bør ha rett å holde personer i forvaring så lenge de ønsker uten dom ved mistanke om et kommende terrorangrep. Dette til tross for at tiltaket strider mot grunnleggende rettsstatsprinsipper. Det er også interessant å påpeke at det er relativt liten endring i befolkningens vurdering av nettopp dette tiltaket mellom de to undersøkelsene.

Vi har også vist at skepsisen til det mest radikale antiterroriltak er størst blant innbyggere med høyere utdanning og blant de som stemmer på Rv/Rødt, Venstre og Sosialistisk Venstreparti. Fremskrittspartiets velgere er minst skeptiske. Variasjonsmønsteret er i liten grad endret mellom de to undersøkelsene.

Som vi har diskutert tidligere i notatet, er det en spenning mellom samfunnsvern og personvern. Dataene våre kan indikere at terroranslag ikke automatisk fører til at tyngdepunktet forskyves i retning av økt samfunnsvern på bekostning av individuelle rettigheter. En måte å forstå dette på, er å ta utgangspunkt i kontekstuelle forhold. Norge er i internasjonal sammenheng et land med høy tillit mellom borgerne og også høy tillit til offentlige myndigheter. Dette betyr at det finnes en høy sosial kapital å ta utgangspunkt i en kritesituasjon. I tillegg er det en sterk og veletablert demokratisk

tradisjon som kan møte angrep på sentrale demokratiske institusjoner. Med i bildet hører også den politiske ledelsens umiddelbare kommunikasjon og håndtering av terroranslaget. Statsministeren var raskt ute i media med sin fortolkning av situasjonen og med en klar understreking av behovet for vern om demokratiske rettigheter og verdier. At terroranslaget var en ekstrem handling med lav sannsynlighet for å bli gjentatt og at terroristen er en nordmann som ser ut til å ha handlet på egen hånd, bidrar sannsynligvis også til å forklare folks reaksjoner. Bildet er med andre ord sammensatt. Reaksjonsmønsteret kan ikke alene tilbakeføres til en enkelt faktor.

I tiden etter vår undersøkelsen i august, er det i økende grad reist kritikk mot organiseringen av redningsarbeidet 22. juli, og stilt spørsmål ved hvor godt forberedt myndighetene var på en slik ekstrem situasjon. Det er rettet kritikk mot samordningen internt i politiet, mellom politiet og militære myndigheter og mellom statlige og kommunale organer. Det er umulig å utelukke at denne typen kritikk og spørsmål kan ha ført til nye bevegelser i befolkningens holdninger til antiterroriltak. Nye undersøkelser av dette etter en tid, vil derfor kunne gi svært interessant informasjon.

Litteraturliste

- Christensen, T., A.L. Fimreite og P. Læg Reid (2011a): «Kriseledelse: et spørsmål om tillit – og selv tillit» i A.L. Fimreite, P. Lango, P. Læg Reid og L.H. Rykkja (red.): *Organisering, samfunnsikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christensen, T. A.L. Fimreite og P. Læg Reid (2011b): «Crisis Management – The Perceptions of Citizens and Civil Servants in Norway». *Administration & Society*. Online first
- Dagbladet (25.7.2011): *Selv ikke Stasi-Tyskland kunne ha stoppet denne mannen*. Dagbladet nett:http://www.dagbladet.no/2011/07/25/nyheter/innenriks/terror/massedrap/anders_behring_breivik/17451571/
- Direktiv 2006/24/EF: Europa-parlamentets og Rådets Direktiv 2006/24/EF af 15. marts 2006 om lagring af data genereret eller behandlet i forbindelse med tilvejebringelse af offentligt tilgængelige elektroniske kommunikationstjenester eller elektroniske kommunikationsnet og om ændring af direktiv 2002/58/EF, tilgjengelig via: <http://eur-lex.europa.eu>
- Drennan, L.T. og A. McConnell (2007): *Risk and Crisis Management in the Public Sector*. London og New York: Routledge.
- Engene, J.O. (2002): «Kampen mot terrorisme». *Internasjonal politikk*. 60 (1), 3–26.
- Engene, J.O. og I. Nordenhaug (2008): *Norge i kamp mot terrorisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Feveile, H., O. Olsen og A. Hogh (2007): «A randomized trial of mailed questionnaires versus telephone interviews: Response patterns in a survey». *BMC Medical Research Methodology*. 7 (27), 7 s., www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1925106/pdf/1471-2288-7-27.pdf
- Fimreite, A.L., P. Lango, P. Læg Reid og L.H. Rykkja (red.) (2011): *Organisering, samfunnsikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Fimreite, A.L., P. Læg Reid og L.H. Rykkja (2011): «Samfunnsvern eller personvern – holdninger til antiterroriltak» i Fimreite, A.L., P. Lango, P. Læg Reid og L.H. Rykkja (red.): *Organisering, samfunnsikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, K.M. (2002): «Forslag til terrorlov kraftig dempet». 11.4.2002. Oslo: *Aftenposten*.
- Kettl, D. F. (2004): *System under stress, homeland security and American politics*. Washington, DC: CQ Press.
- Lund-kommisjonen (1996): *Rapport til Stortinget fra kommisjonen som ble oppnevnt av Stortinget for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere («Lund-rapporten»)*. Dokument nr. 15 (1995–1996).
- Meyer, S. (2009): *Ingen fare for den med god samvittighet? Terrorlovgivningens dilemmaer*. Oslo: Cappelen Damm.
- NSD 2008: *Ja til strengere tiltak mot terror*. NSD-nytt 4/08. www.nsd.uib.no/nsd/nsdnytt/08-4/1_terror_tiltak.html
- Nyhamar, T. (2007): «Norway's Counterterrorism Policy» i D. Zimmermann og A. Wenger, (red.) *How States Fight terrorism. Policy Dynamics in the West*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.
- Ot. prp. nr. 60 (2004–2005): *Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romanlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Ot.prp. nr. 61 (2001–2002): *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Ot. prp. nr. 79 (2007–2008): *Om lov om endring av straffeloven 1902 mv. (straffebud mot oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger)*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Reinares, F. (1998): Democratic Regimes, international security policy and the threat of terrorism. *Australian Journal of Politics and History*. 44(3): 351–371.
- Rix, M. (2006): «Australia's Anti-Terrorism Legislation: The National Security State and the Community Legal Sector». *Prometheus*. 24 (3): 429–439.
- Rykkja, L.H., P. Læg Reid og A.L. Fimreite (2011): «Attitudes towards Anti-Terror Measures: The Role of Trust, Political Orientation and Civil Liberties Support». *Critical Studies on Terrorism*. 4 (2): 219–237.
- Sollund, R.A. (2007): *Tatt for en annen: en feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- St.meld. nr. 17 (2001–2002): *Samfunnsikkerhet – Veien til et mindre sårbart samfunn*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Teknologirådet (2007): *Nordmenn positive til å bli overvåket* 7 Jul 2007. Tilgjengelig på: <http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=28&amid=3673> [Lastet 12 Aug 2009].
- Wollebæk D., B. Enjolras, K. Steen-Johnsen og G. Ødegård (2011): *Hva gjør terroren med oss som sivilsamfunn?*. Oslo og Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Zimmermann, D., og A. Wenger (red.) (2007): *How States Fight Terrorism. Policy Dynamics in the West*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.

Appendiks

2006-dataene er hentet fra Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste AS (NSD) sin «Spørreundersøkelse om holdninger til offentlige myndigheter og offentlig virksomhet, 2006, norsk del av ISSP». Undersøkelsen er finansiert av Norges forskningsråd (NFR). Data er samlet inn av TNS Gallup i perioden 20. september 2006 – 17. november 2006 og er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av NSD. Undersøkelsen ble sendt via post til et representativt utvalg av norske borgere mellom 18–79 år, i alt 2700 personer. 1330 svarte, noe som gir en responsrate på like under 50. Det er en underrepresentasjon av yngre menn i dataene (svarprosent på 29 i aldersgruppen 18–24 år og 39 % i aldersgruppen 25–34 år). Dataene er ikke vektet.

Datasettet fra 2006 som brukes i dette notatet er et preliminært datasett som avviker noe fra datasettet som er publisert av NSD. I det reviderte datasettet som er publisert hos NSD er noen av respondentene slettet grunnet ufullstendige svar i spørreskjemaet. Sammenlikninger av datasettene viser kun et lite prosentmessig utslag på variablene vi har brukt, og ingen av konklusjonene som fremmes i notatet påvirkes. Nettoutvalget i det endelige datasettet er 1330, mot 1410 her.

2011-dataene er del av en telefonsurvey, en såkalt Omnibus som Norstat gjennomførte i perioden 23.–26. august 2011. Vi har ikke oversikt over alle spørsmål som er stilt i undersøkelsen og hva de har fokusert på, men vi vet at større norske mediers partibarometer var del av den. Undersøkelsen er gjennomført med et representativt utvalg på 1000 respondenter over 15 år. I tabellene av aldersgrupper har vi ekskludert respondentene fra 15–18 år for sammenlikningens skyld, men de er inkludert i øvrige analyser. Vi kjenner ikke til antall personer som har blitt spurt om å delta i undersøkelsen, og vet derfor ikke svarprosenten. Dataene er vektet.

I tallene som er brukt i dette notatet har vi ikke inkludert «vet ikke», «ikke svart» og «sys mis»-verdiene. I 2006 utgjorde gjennomsnittet av disse verdiene på de 3 spørsmålene om antiterroriltak 4.1 % av det totale antallet respondenter, i 2011 var gjennomsnittet 4.4 %.

Nedenfor vises bivariate sammenhenger mellom tiltakene. Vi har også kjørt multivariate analyser på deler av materialet fra 2011. Dette ga imidlertid lite meningsfulle resultater. Vi har derfor valgt å ikke inkludere slike analyser i denne omgang.

Tabell 7. Bivariate sammenbenger mellom tiltakene, 2011

		Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten	Avlytte folks telefonsamtaler	Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten
Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten	Pearson Correlation	1	.295**	.240**
	Sig. (2-tailed)		.000	.000
	N	942	921	926
Avlytte folks telefonsamtaler	Pearson Correlation	.295**	1	.389**
	Sig. (2-tailed)	.000		.000
	N	921	959	944
Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten	Pearson Correlation	.240**	.389**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	
	N	926	944	966

** Korrelasjon er signifikant på 0.01 nivå (2-tailed).

Holdninger er kodet om til skala, fra 1 (mest positive) til 4 (mest skeptisk).

De bivariate analysene viser signifikant intern positiv sammenheng mellom tiltakene både i 2006 (Rykkja, Lægreid og Fimreite 2011) og 2011. Det kan indikere at tiltakene også i 2011 sees som utfyllende heller enn som alternativer til hverandre.

Tabell 8. Bivariate sammenhenger mellom tiltakene og utdanning, 2011

	Utdannelse	
Holde personer i forvaring så lenge de vil uten å stille dem for retten	Pearson Correlation	.249**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	930
Avlytte folks telefonsamtaler	Pearson Correlation	-.051
	Sig. (2-tailed)	.116
	N	947
Tilfeldig stoppe og ransake folk på gaten	Pearson Correlation	.016
	Sig. (2-tailed)	.630
	N	955

** . Korrelasjon er signifikant på 0.01 nivå (2-tailed).

Holdninger er kodet om til skala, fra 1 (mest positive) til 4 (mest skeptisk).
Utdanningsvariabelen er kodet om til skala (1: grunnskole, 2: videregående, 3: universitet/høyskole 1–3 år, 4: universitet/høyskole 4+).

De bivariate analysene viser videre at det er signifikant sammenheng mellom høy utdanning og holdninger til å holde personer i forvaring uten dom. Dette kan kanskje forklares av at de med høyere utdanning i større grad er klar over at dette er tiltak som strider mot rettsstatlige prinsipper, mens de andre tiltakene allerede er i bruk, jf. tidligere diskusjon.

Bivariate analyser viser ingen signifikant sammenheng mellom alder og holdninger til antiterroriltakene. Det er en signifikant positiv sammenheng mellom kjønn og holdninger til tilfeldig stopp og ransaking på gaten. Det er også en signifikant sammenheng mellom bosted og tiltaket om å holde personer i forvaring.